

CHICO MENDES
ORMANSIZLAŖTIRMAYA HAYIR

ISABELLE COLLOMBAT (1970)

Fransız gazeteci ve yazar. Kariyerine gazetecilikle başlayan Isabelle Collombat yıllar içinde arasının kurmaca metinlerle daha iyi olduğunu fark etti. Edebiyatın hemen her dalında eserler veren Collombat, önceleri çocuklar ve gençler için hikâyeler kaleme alsa da günümüzde çizgi roman, tiyatro ve senaryo yazarlığı da yapıyor.

ALİ BERKTAY

İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesini bitirdi. 1982-1994 yılları arasında önce İsveç, sonra Fransa'da Halk Oyuncuları Tiyatrosunda çalıştı. Türkiye'deki tiyatro kaynakları ve dünyadaki çeşitli tiyatro akımları konusunda çeviriler, araştırmalar yaptı. Bu konulardaki bazı makale ve çevirileri, yurtdışında basılan çeşitli dergilerde yayımlandı.

Chico Mendes: “Ormansızlaştırmaya Hayır”

© 2018, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Chico Mendes: “Non à la déforestation”

© 2017 ACTES SUD

“Hayır diyebilmiş olanlar” dizisi
Murielle Szac tarafından yönetilmektedir.

Kitabın Türkçe yayın hakları Akan Ajans aracılığıyla Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.’ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak

Genel Müdür Vedat Bayrak

Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu

Çeviren Ali Berktaş

Kitap Editörü Çiğdem Şentüğ

Kapak İllüstrasyonu François Roca

Kapak Uygulama Elif Çepikkurt

Sayfa Tasarımı Ali Rıza Yati

ISBN 978-625-449-455-0

1. Basım: Aralık 2021

Baskı ve Cilt

Melisa Matbaacılık

Çiftelhavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul

Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

Sertifika no: 45099

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34110 Cağaloğlu-İstanbul

Tel: (0212) 511 53 03 (pbx) Faks: (0212) 519 33 00

www.alfakitap.com - info@alfakitap.com

Sertifika no: 43949

ISABELLE COLLOMBAT

ORMANSIZLAŖTIRMAYA
HAYIR
CHICO
MENDES

Çeviren: Ali Berktaş

ALFA

*Büyük Ağaçlarıma,
Marie-Thérèse ve Alphonse'a,
Hélène ve Cyrille, Odette ve Paul'e.
Anneme,
Bir ağaç gibi soluk alıp veren Marie'ye.
Genç filizlerim
Juliette, Victor, Barbara ve Gaspard'a.*

1953

Küçük çocuk ve ağlayan ağaç

Küçük çocuk göğsünü şişirdi ve okyanusa dalar gibi ormanın içine atıldı. Amazon'un dev ağaçlarının altında ne nefesini tutmaya veya dalış tübüne ne de nefes alıp vermek için başka özel bir donanıma ihtiyacı vardı. Bütün orman kocaman bir oksijen deposuydu. Onun, hemen önünde yürüyen babasının ve gezegeni dolduran tüm canlıların kalpleri bu orman sayesinde çarpıyordu. Ama küçük çocuk bunu bilmiyordu ve günümüzde bile birçok insanın hâlâ bundan haberi yok.

Chico daha dokuz yaşındaydı ve babası onu ilk kez ormanın derinliklerine götürü-

yordu. Birlikte gür ve yeşil bitki örtüsünün değişik katmanlarından geçerek ormanın ortasındaki bir açıklıkta direklerin üzerine kurulu kulübelerinden giderek uzaklaşıyorlardı. Kulübe de en yakın yerleşim olan Xapuri adındaki kasabaya saatlerce yürüyüş ve Pirogla nehrinde yolculuk mesafesindeydi.

Burada, Brezilya denen uçsuz bucaksız ülkenin batısında bir yerlerde, tam olarak söylemek gerekirse küçük Acre eyaletinde, Amazon bölgesinin tam ortasında, Bolivya ve Peru sınırlarının yakınında yaşayan her *seringueiro* [kauçuk toplayıcısı] oğlu dokuz yaşında ailesindeki erkeklerin mesleğini öğrenmeye başlardı: kauçuk toplayıcılığı.

Chico, iki ayağının üzerinde durmayı becerdiğinden beri, evine faydalı olmayı öğrenmişti. Ama bu kez en büyük kardeş olarak yeni bir evreye geçiyordu: Annesinin eteğinin dibinden ayrılıp babasına yardım etmeye gidiyordu.

Chico, çevresindeki tüm doğayı su ve ışık geçirmez ağlarıyla saran, kâh sarımsak kâh eğreltiotu, kâh küf, limon, ceviz ve orkide kokan nemli gecede ürperdi. Gecenin karan-

lığı onu tamamen sarıp içine nüfuz ediyor, giysilerinin ve cildinin altına, hatta kemiklerinin içine kadar sokuluyordu. Tepeden tırnağa bu karanlığa batmıŖtı. Chico gözlerini babasının alnına taktığı gaz lambasının ıŖıđından ayırmıyordu. Parmak uçlarına basarak yürürken bir yandan da o soluk ıŖıđı takip ediyordu. O kadar çok hikye, masal ve efsane dinlemiŖti ki görmediği ama hayal ettiği orman sakinlerini rahatsız etmemek için tüm dikkatini toplamıŖtı. Burada, adına Amazon denilen bu kara delikte, gece baŖka yerlerde olduğundan daha meskndü. İlk sırada ağaçlar, yaŖı olmayan bu ölümsüz devler krallıklarının yasalarını, o sessiz ve mutlak iktidarlarını insana dayatıyorlardı. Etkisini kabul ettikleri tek gök cismi olan ve zaman zaman yere kadar inmeyi baŖaran bir huzmeyle varlığını hissettiren Ay'ın ıŖıđında hareketsiz gövdeleri bir kısılap bir uzuyordu. Kocaman devler göz alabildiğine uzanan o yeŖil halının üzerine biraz sonra doğacak gneŖe daha yakın olabilmek için aralarında yarıŖıyor ama asla kavga etmiyorlardı. Bazıları yirmi katlı bir bina kadar yüksekti. Gövdelerinde, dallarında tam teŖekkll hayvan

ve bitki kolonilerini barındırıyorlardı. Böcek orduları onları her yönde arşınıyordu. Her ağaç kendi başına bir kent gibiydi. En yukarıda, gökyüzünün yakınında, üst bitki tabakasındaki (*kanope*) doruklarında, yırtıcı kaynayan zeminden uzak durmayı tercih eden maymun, tembel hayvan, papağan aileleri –aslında aile demek eksik kalır– hatta kabileleri yaşıyordu.

Birdenbire Chico donup kaldı. Bir ses duymuştu, bir homurtu... Bir jaguar kükremesi miydi acaba? Yerde mi ava çıkmıştı yoksa bir dalın üzerinde pusuya mı yatmıştı? Küçük çocuk jaguarlardan çok korkuyordu. Aklını başına toplamaya gayret edip kendi kendine, hayır, jaguarlar insan yemez diye tekrarlayıp durdu. Ciğerlerinde kalan soluğu dışarı verdi, midesinde guruldayan ve onu lime lime eden tüm korkuları boğazından dışarı boşalttı, sonra da hızlandı. Babasının ayak izlerine basarak ilerliyordu. Francisco'nun alnındaki lambadan yayılan titrek ışığın çizdiği yoldan sapmamaya dikkat ediyor, dallara çarpmıyor, devrik ağaç gövdelerinin üzerinden tırmanıyor, zaman zaman yolu kesen sarmaşıkların etrafından

dolanıyordu. Dokuz yaşındaki çocuk, Amazon ormanlarının ölümcül tehlikeler barındırdığını biliyordu. Yana doğru atacağı fazla bir adım sonunu getirebilirdi. Yılan ısırıkları insanı on dakikada kör edebiliyor veya balon gibi şişirebiliyordu. Bir *tocandira* karıncasının sokması insanı derin bir komaya sokabiliyordu; ayrıca tarantulalar ve yabancı arıları da cabasıydı...

Birdenbire Chico'nun babası dev bir ağaç gövdesinin önünde durdu; gövde öyle geniş ki iki kolunu açarak bile onu kucaklayamazdı. *Hevea* da denen bir kauçuk ağacıydı bu... Ağacın kabuğu boydan boya çizilmiş, üst üste sıralanan V biçimindeki ince çentiklerle işaretlenmişti.

– Bak Chico!

Chico uykunun son buhurlarını dağıtmak için gözlerini ovuşturdu. Orman okulunda günler şafaktan çok önce başlardı. Hamağından yere atlayıp biraz manioka ununu ve kurutulmuş eti midesine indirdiğinden beri, ilk kez duruyordu. Çocuğun bakışları babasının hareketlerine dikiliydi. Francisco özel bir bıçak çıkardı ve ağacın gövdesinde bir kesik açtı. Kesin bir hareketle bir öncekinin tam

altından ince bir kabuk şeridi soyarak bir başka V oluşturdu. Francisco'nun kesiklerin altına tuttuğu kaba beyaz bir sıvı akmaya başladı. İnsanın süt diyeceği geliyordu ama bu sıvı ancak ısıtıldıktan sonra kauçuk halini alacak olan lateksti.

Chico'nun babası şöyle dedi:

– Yerlilerin ona neden “ağlayan ağaç” dediklerini şimdi anladın mı? İki üç saat sonra, gözyaşlarını kurutunca tekrar buraya geleceğiz.

Chico, ağaçların gövdesine sanki dövme-liymişler gibi dalga dalga yayılan bu kesiklerin güzelliğine hayran kalmıştı. Yüz metre kadar ileride babasının el hareketini taklit etmeyi denedi, çizdiği çizgiyi ayarlamaya çalıştı.

– Bak, lateks çıkarmak karışık bir iş değildir, diye yüreklendirdi onu Francisco. Ama sabırlı olmalısın, çünkü ağaçlar kendilerini kanatan eli tanırlar ve yeni bir ele alışmaları hep biraz zaman alır.

Chico babasının gözlerinde oğlundan duyduğu gururu okudu.

– Bana okumayı, yazmayı ve saymayı da öğretecek misin?